

TÜRKÇE

CÜMLEDE ANLAM

KAZANIM 1: KALIPLAŞMIŞ CÜMLE YAPILARINI KURULUŞ VE KULLANIM ÖZELLİKLERİNİ KAVRAR.

Kalıp cümleler, duyguları daha kısa ve etkili olabilecek şekilde aktarma, anlatımı güçlendirme gibi amaçlara hizmet eder. Atasözleri ve deyimler gibi kalıplaşan cümleler de kişiden kişiye değişmeyen toplumun benimsediği kalıp ifadelerdir.

ANAHTAR

Kalıplaşmış cümlelerin temel özellikleri:

- Bu sözler, halkın dilinde önceden belirli bir biçime girip kalıplaşır; sözlü iletişimle küçük yaşlarda öğrenilerek hafızada saklanır.
- * Kalıp sözler cümle biçiminde kullanılabileceği gibi cümle içinde anlamı destekleyen kelime grubu şeklinde de olabilir.
- Kalıplaşmış cümle yapılarının birçoğu gerçek anlamda kullanılır ve tek bir kavramı karşılar.
- Kalıplar günlük konuşma dilinde kullanılan sözlerin önemli bir bölümünü oluşturur.
- Kalıp sözlerin kullanımı yöresel farklılıklar gösterebilir.

Kalıplaşmış cümleler pek çok başlıkta ele alınır. Aşağıda bunlardan bazıları verilmiştir.

- Hayır, dua ve iyi dilek bildirenler: Güle güle oturun, Allah razı olsun...
- Küfür, beddua - ilenç bildirenler: Lanet olsun, Allah cezasını versin...
- Duygusal tepkileri dile getirenler Güler misin ağlar mısın ? ...
- Selamlaşma bildirenler: Günaydın, İyi akşamlar...
- Genel bir davranış veya düşünce bildirenler: Korkunun ecele faydası yoktur...
- Dini inançları bildirenler: Allah bilir, günah, Allah kerim, kadere meydan okunmaz...
- Bir isteği kabul veya reddetme bildirenler: Bir zahmet, Baş üstüne, eyvallah, lafı mı olur...
- Özür dileme bildirenler: Pardon, af edersin...

UNUTMA! Kalıplaşmış cümle ile kalıplaşmış söz öbeği olan deyimler ve atasözleri birbiriyle karıştırılmamalıdır.

Aşağıdaki örneklerde bulunan kalıplaşmış cümleleri inceleyelim.

Sizinle görüşmekten çok memnun kaldık, **bize de bekleriz.** (İstek bildirmiştir.)

Doktora gitmekten neden korkuyorsun **korkunun ecele faydası yok**, git de kurtul. (Genel bir davranış ,düşünce bildirmiştir.)

Bu günü atlatalım da yarına **Allah kerim** artık. (Dini inanç bildirmiştir.)

Küçücük çocuklara dilencilik yaptıranların **Allah belasını versin.** (Beddua bildirmiştir.)

KAZANIM 2: CÜMLENİN İFADE ETTİĞİ ANLAM ÖZELLİKLERİNİ KAVRAR.

Her cümle bir mesaj iletmek için yazılır. İletilecek mesajın içeriğine, kullanım amacına göre cümlenin sahibi en etkili anlam özelliği içinde onu vermek ister.

ANAHTAR

- **Öznel Anlatım:** Kişisel yorumların ifade edildiği cümlelerdir.
- **Nesnel Anlatım:** Doğruluğu ya da yanlışlığı kesin olan, kişiden kişiye değişmeyen yargıların ifade edildiği cümlelerdir.
- **Doğrudan Anlatımlı Cümleler:** Bir başkasının sözünü olduğu gibi aktaran cümlelerdir.
- **Dolaylı Anlatımlı Cümleler:** Başkasına ait bir sözü, söz söyleyenin kendi cümleleriyle aktardığı cümlelerdir.
- **Üslup İçerik (Konu) Cümlesi:** Üslup eserin ele alınıp biçimini anlatan, konu ise eserde anlatılanları ele alan cümlelerdir.
- **Aşamalı Durum Bildiren Cümleler:** Bir durumun, bir özelliğin, bir olgunun aşama aşama (basamak basamak) değiştiğini, geliştiğini anlatan cümlelerdir.
- **Tanımlama:** "Nedir" sorusuna cevap veren cümlelerdir.
- **Öneri (Tavsiye) :** Bir işin nasıl olması gerektiği konusunda görüş belirten cümlelerdir.
- **Varsayım:** Olmamış bir durum veya olayı olmuş kabul eden ifadelerdir.

- **Yorum:** Kişisel görüş bildiren cümlelerdir.
- **Değerlendirme:** Bir kişi, eser ya da düşünce hakkında görüş bildiren cümlelerdir.
- **Cümle Oluşturma:** Karışık verilmiş sözcüklerin/ sözcük öbeklerinin kurallı anlamlı bir bütün oluşacak şekilde sıralanması esasına dayanır.
- **Olasılık Cümlesi:** Bir şeyin olabilme ihtimalini ifade eden cümlelerdir.

Aşağıdaki birkaç cümle ile cümlelerin anlam özelliklerini hatırlayalım.

Gün geçtikte boyum daha da uzuyor. (Aşamalı durum)

Satranç bir strateji oyunudur. (Tanım)

Çamaşırların arasına güzel koksunlar diye naftalin koyuyormuş. (Amaç-sonuç)

Bu yıl da kuzenimde kalmayı planlıyorum. (Tasarı)

Bir yıl daha bitti diye seviniyoruz ama bir yıl daha eksildi hayattan. (Hayıflanma)

Bu kitap, benim anlatmak isteyip de bir türlü anlatamadıklarımı dile getirmiştir. (Beğeni)

Akşama kadar otursa yine de sıkılmadığını söyledi. (Dolaylı anlatım)

Akşama kadar otursam yine de sıkılmam. (Doğrudan anlatım)

KARİŞTİRMA!

- Neden – sonuç cümlelerinde sonuç bellidir fakat amaç sonuç cümlelerinde sonucun gerçekleşip gerçekleşmediği belli değildir. Kitabı erkenden bitiremediğime çok üzüldüm. (neden-sonuç) Sonuç “üzüldüm” eylem gerçekleşmiş, sebep belli. Kitabı erkenden bitireyim diye uğraştım. (amaç-sonuç). Sonuç “uğraştım” ama amaç gerçekleşmiş mi belli değil.

KAZANIM 3: CÜMLELER ARASINDAKİ ANLAM İLİŞKİLERİNİ KAVRAR.

Cümleler arasında da çeşitli anlam ilişkileri bulunur. Bu ilişkilerin iyi kavranması için cümlelerin anlamlarının çok iyi anlaşılması gerekir. Cümleler arasındaki anlam ilişkilerini kavramak cümlelerin anlatmak istediğinin ne olduğunu iyi anlamamanın yanında dil becerisinin de güçlü olmasını gerektirir.

ANAHTAR

Eş Anımlı Cümleler/Yakın Anımlı Cümleler: Aynı düşüncelerin farklı kelimelerle ifade edildiği cümlelerdir.

Zıt Anımlı Cümleler: Anlatılan düşünce ile ters düşen, çelişen düşünceyi ifade eden cümledir.

Neden (Sebe) - Sonuç İlişkili Cümleler: Biri diğerinin nedeni olan çift yargılı cümlelerdir.

Amaç - Sonuç İlişkili Cümleler: Bir sonucun gerçekleşmesinin bir amaç bağlandığı cümlelerdir.

Koşul - Sonuç İlişkili Cümleler: Bir yargının gerçekleşip gerçekleşmemesinin koşula bağlandığı cümlelerdir.

Karşılaştırma Cümleleri: Birden fazla varlık, durum ya da kavramın karşılaştırıldığı cümlelerdir.

Aşağıdaki cümleleri anlam ilişkileri bakımından inceleyelim

Tiyatro en gerçekçi sanattır. (Karşılaştırma)

Kırık oyuncaklarını attım diye bana kızıyor. (Sebe-sonuç)

Uzun telefon görüşmeleri yapmamak için telefonu kapattım. (Amaç-sonuç)

Bu icat pek tutulmaz bence, benzerleri piyasada çok. (Gerekçe)

Önerimiz kurul üyeleri tarafından beğenilirse uygulamaya hemen geçeriz. (Koşul-sonuç)

Sevmek affetmeyi kolaylaştırır/ büyük hataları derinden duyulan sevgi affettirir. (Yakın anlamlı cümle)

KAZANIM 4: CÜMLEYE HAKİM OLAN DUYGUYU FARK EDER.

Dil en önemli anlaşma aracıdır. İletişim için kullanılan diller arasında en etkili de kuşkusuz konuşarak-yazarak yapılan iletişimidir. Günlük hayatta düşüncelerimizi, tasarılarımızı, önerilerimizi dil aracılığıyla aktarırız. Sadece bunları değil duygularımızın da aktarılmasında en etkili yöntem dili kullanmaktır.

ANAHTAR

- * **Yakınma Cümleleri** : Şikayet bildiren cümlelerdir.
- * **Hayıflanma Cümleleri** : Pişmanlık bildiren cümlelerdir.
- * **Sitem Cümleleri** : Darılma, gücenme bildiren cümlelerdir.
- * **Ön Yargı Cümleleri** : Gelecek hakkında önceden verilmiş hüküm bildiren cümlelerdir.
- * **Şaşıрма Cümleleri** : Şaşıрма, hayret ifade eden cümlelerdir.
- * **Özlem Cümleleri** : Sevilen bir varlığa duyulan görme, görüşme isteğini bildiren cümlelerdir.
- * **Sevinç Cümleleri** : Neşeli, mutlu olma durumunu bildiren cümlelerdir.
- * **Üzüntü Cümleleri** : Kederli olma durumu bildiren cümlelerdir.
- * **Endişe Cümleleri** : Tasalı, düşünceli olma durumunu bildiren cümlelerdir.
- * **Küçümseme Cümleleri** : Alay, aşağılama bildiren cümlelerdir.

- * **Azımsama Cümleleri** : Bir şeyi yeterli bulmama bildiren cümlelerdir.
- * **Beklenti Cümleleri** : Gerçekleşmesi beklenen davranış ve işleri bildiren cümlelerdir.
- * **Yadsıma (İnkâr) Cümleleri** : Yapılan bir şeyin yapılmadığını, söylenen sözün söylenmediğini veya tanık olunan bir şeyin bilinmediğini ifade eden cümlelerdir.

UNUTMA!

- **Hayıflanma**: Üzülmek anlamı taşır. Henüz yapılmamış eylemler için kullanılır.
Pişmanlık: Yapılan bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülmek ifade eden cümlelerdir.
Yakınma: Şikayet etmek, memnuniyetsizlik anlamı taşıyan cümlelerdir.
Azımsama: Bir şeyi az bulma anlamı taşır. Azımsama nicelik bildiren durumlar için kullanılır.
Küçümseme: Değer vermemek, küçük görmek anlamı taşır. Küçümseme nitelik bildiren durumlar için kullanılır.
Öykünme: Birine benzemeye çalışmak, özenmek anlamı taşır.
Yadsıma: İnkâr etme anlamı taşır.
Kanıksama: Alışmak anlamı taşır.

Aşağıdaki cümleleri ifade ettikleri duygular bakımından inceleyelim.

O kadar çok yemeseydim keşke. (Hayıflanma)

Herkese hediye alınmış, bana da kuru bir teşekkür. (Sitem)

Umarım bu işin sonu kötü bitmez. (Endişe)

Kalemliğinde bir sürü kalem varmış o da bir şey mi benim babamın kırtasiye dükkanı var. (Küçümseme)

Bu kadınla biz çok iyi anlaşacağız. (Önyargı)